

TRAVINNÉ SPOLOČENSTVÁ RIEDKOLESOV A RÚBANÍSK

Kosné lúky a pasienky

Trávnaté zárazy so smlzom pestrým (*Calamagrostidetum variae*) patria k najrozšírenejším asociáciám na dolomitických vápencoch a dolomitoch Muránskej planiny. Sú mierne xerofilnou, mezofilnou až subhygrofilnou jednotkou, ktorá sa vyskytuje na štrkovitých pôdach premiešaných s výborným humusom. Najčastejšie sa vyskytuje v nadmorských výškach 900-1100 m, vyššie len v najteplejších polohách. Od predošlých jednotiek sa odlišuje tým, že ma drevitý nadrast z nezapojených, riedko rastúcich stromov. Nemôžeme tu hovoriť o lesnom poraste, a teda ani o lesnej asociácii, hoci vo viacerých prípadoch pri dostatočnom bočnom osvetlení smlz pestrý preniká aj do okrajov lesných porastov, najmä na vyvýšených miestach. Tak ako zdôrazňoval SILLINGER, bylinne poschodie tu je viacmenej nezávislé na poschodí drevín, takže ma raz samostatného spoločenstva. Smlz ako svetlomilý druh znesie zatienenie len borovicou, smrekovcom, prípadne i smrekom. Na suchých dolomitových hrebienkoch sa udrží aj pod menej zapojenými bukmi, mukyňami alebo javorom horským. Z krovín bývajú prítomné lieska obyčajná (*Corylus avellana*), skalník obyčajný (*Cotoneaster integerrima*), skalník plstnatý (*C. tomentosa*), tavelník prostredný (*Spiraea media*), ruža bedrovníková (*Rosa pimpinellifolia*).

Bylinne poschodie je druhovo bohaté (v priemere ma 50 až 100 druhov rastlín). Celkový vzhľad porastu dáva smlz pestrý, prípadne bohato zastúpená mrvica páperistá (*Brachypodium pinnatum*). Vzácné sa vyskytne aj smlz trst'ovitý (*Calamagrostis arundinacea*). Ostatne byliny sú širokolisté; tým je celkový aspekt porastu trávna-to-kvetnatý. Porasty sú dvojposchodové s menšou pokryvnosťou nižšieho poschodia. Táto okolnosť prezrádza, že nejde o typické xerofilné spoločenstvo. Potvrzuje to i nižšie zastúpenie chamaefytov a absolútna prevaha hemikryptofytov. Stalu účasť majú druhy mezofilné a subxerofilné, vlhkomilných rastlín je malo. Súvisí to s typom humusu a priepustnosťou pôdneho profilu. Oproti ostatným nelesným spoločenstvám má oveľa menej prealpínskych a dealpínskych druhov; veľmi početné sú teplomilné druhy, ktoré považujeme za relikty ekologicky podobných spoločenstiev z dávných fáz vývoja vegetácie. To dokazuje aj pôvodnosť spoločenstva. Pri vhodných podmienkach sa spoločenstvo so smlzom pestrým môže vyvinúť aj po vyrúbaní lesa a zasa zaniknúť, ak sa zvýši zapoj stromového poschodia. Široká ekologická skala umožňuje zastúpenie rôznych ekologických typov rastlín. Medzi konštantnými druhmi sú prítomné i lesné druhy, takže miestami porasty nadobúdajú raz prechodného spoločenstva. V ZLATNI-KOVEJ typologickej klasifikácii bolo opísaných niekoľko lesných typov so smlzom pestrým.

V druhovo bohatej asociačnej skupine sú hodne zastúpené teplomilne druhy, v menšej miere prealpínske druhy. Okrem dominant sú prítomné: zanoväť chlpatá (*Chamaecytisus hirsutus*), astra spišská (*Aster amelloides*), pichliač panónsky (*Cirsium pannonicum*), marinka farbiarska (*Asperula*

tinctoria), bodliak sivastý (*Carduus glaucinus*), pľúcnik mäkký (*Pulmonaria mollis* ssp. *mollis*), mliečnik mnohofarebný (*Tithymalus polychromus*), laserník širokolistý (*Laserpitium latifolium*), rebríček tuhý (*Achillea stricta*), zvonovec ľaliolistý (*Aedonophora liliifolia*), poniklec slovenský (*Pulsatilla slavica*). Niektoré teplomilné druhy sa vyskytujú aj v dubinách, napríklad lipkavec sivý (*Galium glaucum*), nátržník piesočný (*Potentilla arenaria*), kručinka farbiarska (*Genista tinctoria*), jastrabník okolikátý (*Hieracium umbellatum*), veronika hrdobarkovitá (*Veronica teucrium*), bodliak kopcový (*Carduus collinus*), cesnak žltý (*Allium flavum*), ostrica nízka (*Carex humilis*), betonika lekárska (*Betonica officinalis*), ďatelina prostredná (*Trifolium medium*). Z prealpínskych druhov -prerastlík srpovitý (*Bupleurum falcatum*), jagavka konáristá (*Anthericum ramosum*), kokorík voňavý (*Polygonatum odoratum*), zanoväť černajúca (*Lembotropis nigricans*), pakost krvavý (*Geranium sanguineum*), veronika zubatá (*Veronica dentata*), púpavovec sivý (*Leontodon incanus*), prilbica jedhojová (*Aconitum anthora*), oman mečolistý (*Inula ensifolia*), ďatelina alpínska (*Trifolium alpestre*), mednička brvitá (*Melica ciliata*), králik chocholíkátý (*Chrysanthemum corymbosum*). Tretiu skupinu tvoria druhy subxerofilné až mezofilné, ktoré sa častejšie vyskytujú v lesoch: ostrica biela (*Carex alba*), bazanka trváca (*Mercurialis perennis*), konvalinka voňavá (*Convallaria majalis*), silenka hájna (*Silene nemoralis*), prilbica moldavská (*Aconitum moldavicum*), pichliač lepkavý (*Cirsium erisithales*), mednička ovisnutá (*Melica nutans*), medunka medovkolistá (*Melittis melissophyllum*), črievičník papučkový (*Cypripedium calceolus*), hrachor jarný (*Lathyrus vernus*), náprstník veľkokvetý (*Digitalis grandiflora*).

Na pasiených plochách dochádza k silným zmenám druhovej skladby tohoto spoločenstva (v povodí hornej Rimavy). Do porastov prenikajú i niektoré buriny zo záhrad a poli.

Najčastejšie sa vyskytujú na južných svahoch malých bočných hrebenkov, prevažne v južnej a juhozápadnej časti Muránskej planiny. Objavujú sa i nad skalnými stenami. Dobre vyvinuté ich nájdeme v Ďurčovej doline a na juhozápadnej expozícii na hrebenkoch okolo

hrany nad záverom Hrdzavej doliny. Na severných svahoch sú zriedkavé a fragmentárne. Pomerne bohatá biomasa týchto porastov obohacuje pôdy o živiny a ich koreňový systém dobre spevňuje pohyblivý štrkový materiál. Štrkovité svahy chráni pred vyplavovaním jemnozeme. *Calamagrostidetum variae* je významným prechodným článkom k lesu. Tam, kde sa vytvorí vrstvička hliny, vývoj spoločenstva mozaikovito prechádza cez *Calamagrostis arundinacea*.

Celkovým druhovým zložením a výškovým rozšírením sa opísané spoločenstvo napadne odlišuje od spoločenstiev centrálnych pohorí Západných Karpat, kde rastie na vápencovom podloží. Pozornosť si zasluhuje aj z hľadiska obnovy niektorých základných hospodárskych drevín.

Rúbaniskové spoločenstva predstavujú súbor rôznych štádií lesných spoločenstiev. Cieľavedomým alebo kalamitným zásahom do zapojených

lesných porastov začnú kvitnúť niektoré druhy rastlín, ktoré sú lesníkmi považované za buriny. Najčastejšie ide o druhy, ako je starček Fuchsov (*Senecio fuchsii*), vřbovka úzkolistá (*Chamaenerion angusti-folium*), objavuje sa konopáč obyčajný (*Eupatorium cannabinum*), niekde i papraď samičia (*Athyrium filix-femina*) a ďalšie. Smer vývoja jednotlivých plošiek určuje rozklad organického materiálu, vlhkosť pôdy a stupeň vývoja pôdneho profilu. Do vývoja zasahuje hospodár sadbou lesných drevín a ich ošetrovaním.

Kosne lúky a pasienky

Bohatá história Muránskeho hradu a rozvoj hospodárstva muránskeho panstva, záľuba poľovať, ako aj rozvoj obcí si vynútil odlesnením zakladať lúky na rovných, mierne sklonených terénoch, vhodných na kosenie. Tak na planine vzniklo niekoľko lúk: Veľká lúka, Sivákova, Nižná Krakova, Šingliarka, Lopusno, Studňa a ďalšie. Veľké zatrávené plochy sú aj v hornom toku Rimavy a jej prítokov. Obyvatelia Tisovca tu mali drobné polička a dorábali seno. Dolina Kačkavy a Rimavy ma rozptýlené laznické osídlenie „kolešňami“ či „chyčkami“.

Horské kvetnaté lúky na vápencoch sú považované za najkvalitnejšie, v minulosti sa starostlivo udržiavali (väčšina lúk sa kosila). Ich využívanie na pasenie záviselo od vody na napájanie.

Keďže ide o sekundárne lúky, vo floristickej skladbe sú zastúpené druhy z rôznych fáz vývoja vegetácie. Na planine tvorí základ kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), kostrava ovčia (*Festuca ovina*), lipnica lúčna (*Poa pratensis*), reznáčka laločnatá (*Dactylis glomerata*), traslica prostredná (*Briza media*), ovsík vyvýšený (*Arrhenatherum elatius*), tomka voňavá (*Anthoxanthum odoratum*), lipnica Molineriho (*Poa molineri*), z ostríc-ostrica žltá (*Carex flava*), ostrica leskla (*C. pallescens*), ostrica zajačia (*C. leporina*), ostrica klinčeková (*C. caryophylla*); na jar zakvitne šafran spišský (*Crocus scopus*), prvosenka vyššia (*Primula elatior*), žerušničník lúčny (*Cardamine pratensis*) a niekoľko druhov vstavačov (*Orchis sambucina*, *Orchis militaris*, *Gymnadenia conopsea*). Tunajšie lúky sú zaujímavé i tým, že sa v nich udržujú niektoré horské až alpské druhy: nátržník zlatý (*Potentilla aurea*), hadovník živorodý (*Bistorta vivipara*), chlpánik oranžový (*Pilosella aurantiaca*), prasatnica jednoúborová (*Trommsdorffia uniflora*), timotejka švajčiarska (*Phleum rhaeticum*), vojnovka belasá (*Polemonium coeruleum*) a ozdobná ľalia cibulkonosná (*Lilium bulbiferum*).

Pravidelne sa vyskytujú lúčne druhy iskerník prudký (*Ranunculus acris*), na suchších miestach ďatelina horská (*Trifolium montanum*), ďatelina lúčna (*Trifolium pratense*), bôľhoj obyčajný (*Anthyllis vulneraria*), vika plotná (*Vicia cracca*), ranostaj pestrý (*Coronilla varia*), hrachor lúčny (*Lathyrus pratensis*), horčinka obyčajná (*Polygala vulgaris*), lipkavec mäkký (*Galium mollugo*), lipkavec syridlový (*Galium verum*), pakost lúčny (*Geranium pratense*), zvonček konárstý (*Campanula patula*), zlatobyľ obyčajná (*Solidago virgaurea*), zlatobyľ obyčajná alpská (*Solidago virgaurea* ssp. *alpestris*), nevädzovec úzkopery (*Jacea steno-lepis*), nevädza frýgická vláskatá (*Centaurea pseudophrygia*). Žltkavý podtón lúk dodáva kozobrada lúčna (*Tragopogon pratensis*), chlpánik Bauhinov (*Pilosella bauginii*),

chlpánik

lúčny (*Pilosella caespitosa*), chlpánik myší (*Pilosella lactucella*), škarďa veľkokvetá (*Crepis conyzifolia*). Neskôr sa objavujú horček včasný (*Gentianella praecox*) alebo horček horký (*Gentianella amarella*), na intenzívnejšie pasených plochách aj alchemilka žltozelená (*Alchemilla pratensis*). Mierne zakyslenie indikujú plešivec dvojdomý (*Antennaria dioica*), i plesnivček lesný (*Omalotheca sylvatica*), veronika lekárska (*Veronica officinalis*).

V pozdnom letnom aspekte sú výraznejšie púpavovec jesenný (*Leontodon autumnalis*) a jesienka obyčajná (*Colchicum autumnale*). Na vlhkých vápencových slatinných lúkach býva prítomná ostrica Davallova (*Carex dvalliana*). V jarnom aspekte býva farebne nápadná prvosienska pomúčená (*Primula farinosa*). Tento typ lúk sa vyskytuje len veľmi fragmentárne.

Druhou ekologickou skupinou lúk CHKO sú dolinové vlhké lúky okolo vodných tokov, v nižších polohách dost' rozšírené. Ich druhove zloženie závisí od hladiny podzemnej vody. Fytocenózy sú dvojvrstevné, prípadne

i trojvrstevné. K najvyšším druhom patri krvavec lekársky (*Sanguisorba officinalis*), čertkus lúčny (*Succisa pratensis*), pichliač močiarny (*Cirsium palustre*), pichliač zelinový (*Cirsium oleraceum*), pápenník širokolistý (*Eryophorum latifolium*), pakost hnedočervený (*Geranium phaeum*), čerkáč obyčajný (*Lysimachia vulgaris*). Najhustejšia je stredná vrstva, v ktorej sa často vyskytujú kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), ovsica páperistá (*Avenella pubescens*), ostrica ježatá (*Carex echinata*), hadovník väčší (*Bistorta major*) a niekedy aj mečík strechovitý (*Gladiolus imbricatus*). Najnižšiu (spodnú) vrstvu tvoria ďatelina hybridná (*Trifolium hybridum*), valeriana dvojdomá (*Valeriana dioica*), nezábudka močiarna (*Myosotis palustris*), všivec močiarny (*Pedicularis palustris*), fialka močiarna (*Viola palustris*), vzácné tučnica obyčajná (*Pinguicula vulgaris*), hadivka obyčajná (*Ophioglossum vulgare*) a sedmokráska obyčajná (*Bellis perennis*). Na najvlhších miestach býva barička močiarna (*Triglochin palustre*), ostrica žltá (*Carex flava*), ostrica prosová (*Carex panicea*), ostrica čierna (*Carex nigra*).

Vlhké poloslatinné lúky nájdeme v doline Kačkava, Slavca, Strieborna, okolo Rimavy a pri Muránskom potoku. V doline Furmanca sú fácie s *Deschampsia caespitosa* v susedstve jelšín (*Alnetum incanae*). Miestami sa vyvíja spoločenstvo záružlia horského (*Calthetum laetae*), prípadne nivové porasty devaťsilov. Ostrovkovite sa vyskytuje netypické *Scirpetum sylvaticae*.

Snahy intenzívne využiť všetku pôdu (najmä tu, ktorá je v blízkosti) vedie postupne k technickej úprave brehov vodných tokov, čo ovplyvňuje aj výskyt týchto vlhkomilných spoločenstiev.

Porasty s psicou tuhou (*Nardetum strictae*). V chladných horských polohách dochádza k zakysľovaniu povrchu pod aj na vápenci, ktorý ovplyvňuje tiež mezoreliéf a aktivita človeka. Zhoršenie reakcie indikujú: trojzub položený (*Sieglingia decumbens*), smlz trst'ovitý (*Calamagrostis arundinacea*), metluška krivolaká (*Avenella flexuosa*), ako aj mäsový

výskyt druhov psinčeka (*Agrostis*). Hoci je psica tuha (*Nardus stricta*) rozšírená v celom území (aj na vápenci), pre vznik jej spoločenstiev sú vhodnejšie podmienky vo vyšších polohách: na kryštaliniku Fabovej hole (1439 m), na nelesných plochách v oblasti Klenovského Vepra (1338 m), na svahoch horného toku Klenovskej Rimavy, na hrebeni Trstia (1121 m), ale aj inde, najmä v ochrannom pásme CHKO Muránska planina. Kolónie psice tuhej sa často vyskytujú na vyvýšeninách s plytkou preplachovanou kyslou pôdou na kemitom podloží.

V ich blízkosti býva prítomná netvárna breza (*Betula pendula*), vrbica sliezka (*Salix silesiaca*), a jarabina vtacia (*Sorbus aucuparia*). Druhové zloženie psicových zárastov je veľmi variabilné a závisí od expozície, nadmorskej výšky, reliéfu, ako aj veku existencie nelesnej plochy. Produkcia biomasy týchto plôch je nepatrná a horšej kvality, takže sa nehodia ani ako jednodušné lúky. Enklávy sa väčšinou vykášajú na zimné kŕmenie zveri, zvyšok ostáva ako pasienky. Z hľadiska rozšírenia rastlín sú zalúčené enklávy v lesných komplexoch útočískom mnohých svetlomilných lúčnych rastlín, ktorých populácie by sa inde nemohli udržať.

---

1. VOLOŠČUK I., ING., CSC., PELIKÁN V., ING., A KOLEKTÍV: Muránska planina chránená krajinná

oblasť. Bratislava: 1991. 57-59 s., 104-107 s., 163-175 s. ISBN -80-215-0164-2.

Str.57-59 -

V.Linkoš

Str.104-107 -

D.Magic Str.

163 -175 - E.

Gočál

*Pre účely tohto projektu spracovali Ing. Marian Meško a Ing. Katarína Mešková.